

SADNI VRT

Ali naj drevesa jeseni sadimo?

Zadnje tri zime so pobrale zelo mnogo sadnega drevja, posebno letošnja zima je bila huda. Posetniki sadovnjakov bodo morali nadomestiti izgubo čimprej, ker gre ravno sedaj sadje lepo v promet in si lahko a sadjem zaslužimo marsikatero liro.

Nekateri med sadjarji so navdušeni za jesensko saditev, ki se posebno zadnje čase precej priporoča, drugi zopet žele spomladi saditi. Kdo ima prav?

Preden moremo na to povoljno odgovoriti, moramo poznati vremenske razmere, vrsto zemlje, v katero bomo sadili, sorto sadnega drevja in čas sajenja.

V vinorodnih krajih s toplim podnebjem, lepo, bolj sončno jesenjo, s kratko in milo zimo ter z zgodnjo pomladjo, bomo vsekakor sadili že v jeseni, da se drevje čez zimo lepo usede in dobe koreninice že potrebni kalus. V jeseni posajeno drevje odžene prihodnjo pomlad kaj hitro drobne koreninice, ki preskrbe drevo z zadostno množino vode in drugih sokov.

V takih krajih je tudi pomlad bolj zgodnja in ne preveč mokra, pa bi spomladi posajeno drevje trpelo preveč zaradi pomanjkanja vode.

Nasprotno pa, kjer je zima dolga in mrzla, pomlad pozna in mokra, kaže saditi le spomladi. Glede zemlje sadimo spomladi v težke in mokre, v jeseni pa v lahke in tople.

Kar se tiče sadnih sort, posadimo v jeseni, če so le pogoji za to, vse pečkato sadje, ker je dokazano, da je jesenska saditev peč-

katega sadja najprimernejša. Tudi češplje, češnje in slive lahko posadimo v jeseni le marelice, orehe in breskve pustimo za pomlad.

Najprimernejši čas za saditev je od 15. oktobra do 10. novembra, če je vreme ugodno. Nikdar pa ne smemo saditi v mokrem vremenu, ko je zemlja preveč lepljiva. Pečkato sadje, spomladi posajeno, takoj obrežemo, dočim pustimo koščičasto sadje do prihodnje pomladi neobrezano.

Za jesensko saditev pa moramo že meseca avgusta vse potrebno pripraviti, izkopati jame, navoziti potrebno zemljo, prišiliti kole in kar je najvažnejše, o pravem času naročiti drevesca. Velika ugodnost jesenskega sajenja je tudi v tem, da lahko dobimo iz drevesnic najlepše sadike, dočim bi na pomlad imeli že sam izbirek.

Ko je drevesce pravilno posajeno, pokrijemo drevesni kolobar z gnojem, da zavarujemo koreninice pred bujšim mrazom.

Velika težava pri jesenskem sajenju pa je v tem, da ima poljedelec, ki se navadno največ peča s sadjarstvom, ravno v jeseni in poleti toliko drugega dela, da opravi jesensko saditev prepovršno. V takih primerih je najbolje počakati na prihodnjo pomlad.

Tudi izkopavanje jam v zadnjem trenutku je sadnemu drevescu le v škodo, saj se niti zemlja ne more dovolj prezračiti.

Iz tega vidimo, da je mnogo dejstev, ki govore za jesensko saditev, nekaj pa jih imamo tudi proti. Pri odločitvi moramo pravilno preценiti vse, kar se tiče podnebja, zemlje, sorte itd., da se ne bomo kesali.

ŽIVINOREJA

Naši živini manjka apna

Malo čudno se sliši, da naši živini manjka apna. Ako bi rekli, da manjka otrobov in krepkih krmil, bi bilo takoj vsakemu razumljivo, tako bo pa marsikdo zmajal z glavo. Pa je le res.

Živina potrebuje za svoj pravilni razvoj, za mleko in za razvitek plodu v maternici raznih rudninskih (mineralnih) snovi. Te snovi dobi več ali manj v dovoljni meri že v razni krmi in vodi. Izmed vseh raznih rudninskih snovi potrebuje živina največ apna, fosforne kisline in deloma tudi kuhinj-

ake soli. Saj 44% vseh rudninskih snovi v živalskem telesu sestoji iz apna, a 40% iz fosforne kisline. Le ostanek 16% sestoji iz drugih rudninskih snovi (klor, kalij, natrij, magnezij, železo itd.), katere imajo tudi važno nalogo v živalskem telesu.

Ako živino dalj časa hranimo s krmo, ji začne primanjkovati rudninskih snovi, zlasti apna; živina zelo oslabi v nogah, dobiva krče mišice prično drhteti in sploh živina ni več tako odporna zoper razne nalezljive bolezni. Da so živali z običajno krmo dobile premalo rudninskih snovi, nam že takoj same pokažejo. Dlaka ni več svetla, ampak je pušta, brez sijaja in kar štrli iz kože. Živina, če le more, liže zid ali zemljo, je cunjje in grize jaslji. Kolikokrat zlasti proti koncu zime krave dobijo kostolomico, zlasti po porodih. Večkrat tožimo, da prašiče bole noge in da ne morejo več stati na zadnjih nogah. Mlada živina, teleta imajo mehke kosti in zatelekle zglobe. Vse te nadloge so nas obiskale zaradi tega, ker živina ni dobila s krmo dovolj rudninskih snovi, predvsem ne apna.

Največ rudninskih snovi potrebujejo predvsem mlade živali, ki rastejo, in pa krave ter breje in doječe svinje. Če pogledamo našo živino, takoj na prvi pogled vidimo, da so skoraj vse slabih, tenkih kosti, ker pač v dobi svojega razvoja niso dobile dovolj rudninskih snovi. Če vemo, da krave z vsakim litrom mleka izločajo 1,8 grama apna in okrog 1,5 grama fosforne kisline, se ne smemo čuditi, če nam krave obole za kostolomico. Kajti, če jim ne dajemo s krmo dovolj teh snovi, jih izločajo iz svojega telesa, t. j. iz kosti, ki postanejo potem krhke in puhle.

Zato je nujno potrebno, da živini pokladamo tako krmo, ki ima dovolj teh snovi v sebi.

Kakšna pa je naša krma? Naši zemlji po analizah kmetijske poskusne postaje največ primanjkuje apna in fosforja, in sicer kar vprek. Zato ni čuda, da ima tudi naša krma premalo teh snovi že v normalnih letih. Se manj rudninskih snovi pa ima živalska krma v sušnih letih, ker rastline s svojimi koreninami zaradi pomanjkanja vlage v zemlji ne morejo črpati dovolj teh snovi iz zemlje.

Izmed krme vsebuje največ rudninskih snovi, t. j. apna iz fosforne kisline detelja, predvsem lucerna, mlada sočna pašna, nadalje razne stročnice in krpka krma sploh. Toda take krme nimamo veliko. Glavna krma v mnogih krajih je slama, razne pleve, slabo in tudi kisel seno, ki pa ima malo apna. Ravno tako vsebujejo zelo malo apna vsi gomoljasti sadeži (krompir, pesa, korenje, repa). Tudi otrobi imajo zelo malo apna, a razmeroma več fosforne kisline.

Ker torej naša krma že po svoji naravi vsebuje premalo apna ga bomo morali dodajati v drugi obliki. Zlasti je to potrebno za mlado živino, ki raste, ter za krave in doječe svinje. Drugi živini ne bo nujno potrebno še posebej dodajati, ker potrebuje raz-

meroma veliko manj apna za svoje življenje, ker bo količina, ki jo dobi v običajni krmi, že več ali manj zadostovala. Dobrim kravam mlakaricam je treba dodati 30—50 gramov dnevno, a mladi živini ter svinjam okrog 20 gramov, najbolje v obliki koščene zmlate moke ali pa v obliki klajnega apna. Apno in fosforna kislina morata biti namreč v pravem razmerju in samo eno brez drugega nima učinka.

Poskusite torej to, pa boste videli, da krave ne bodo več bolele za kostolomico in bodo tudi raje ostale breje ter mladim pujskov ne bodo več tako bolele noge.

V bodoče pa dajte več apna in fosforja v zemljo, da bodo tudi pridelki bogatejši teh snovi in da jih ne bo treba še posebej dodajati živini za krmo.

I. Oblak.

Operacija domačih živali

Dr. Koren Janko

II.

Tudi kopitna obolenja je mogoče zdraviti samo z operacijo, le da mora biti stvar godna za nož. Kopitne operacije so potrebne takrat, ko se s preiskavo ugotovi, da se v kopitu nabira gnoj ali pa je nastalo tako stanje, ki zahteva poseg z nožem. Tehten in odločujoč dokaz za zbiranje gnoja je navadno povišana telesna toplota. Vaak krvni poseg na kopitu je že operacija. Česar se pa mnogi ljudje ne zavedajo. Veliko grešijo, ker podcenjujejo nastop bolezni na svitku kopita. Ako bi bila takoj na mestu pravilna pomoč, bi se nešteto krat preprečila dolgotrajna šepavost in včasih tudi pogin zaradi zastrupljenja krvi.

Pa ne samo kopitna obolenja, tudi hibe kopita je mogoče odpraviti z operacijo in s pravilno podkvijo. Na splošno veliko premalo pazimo na nego kopita, zato pa je toliko konj šepavih.

Prežvekovalci zelo veliko trpe na obolenju želodca, ki ga povzročijo tuje trdo telo. Znano je, da govedo zelo naglo in pohlepno žre. Zaradi hitrega in površnega požiranja pridejo s hrano v želodec tudi neprebavljivi predmeti, kakor so n. pr. ostri kosi lesa, železa, stekla, žebli, žica in podobno. Pri živalskem delovanju želodca, kakršno je pač potrebno za prebavo nagrudenane hrane, se omenjeni predmeti pogosto zapičijo v steno želodca, povzročajo bolečino in ustavijo delovanje želodca in s tem tudi prežvekovanje. Površno zmlata hrana prične v želodcu vreti, razvijajo se plini, ki ne morejo dovolj hitro odhajati. Posledica je poznana: napetost ali »nadime goveje živine. Napetost ali nadim popušča in se zopet pojavlja v vedno močnejši obliki. Žival ne je več kakor prej, slabo prežvekuje, pogosto stoka, posebno med ležanjem, in težko vstaja. Žival s takimi bolezenskimi znaki je treba temeljito preiskati. Če strokovnjak ugotovi, da opisano stanje

povzroča tuj predmet v želodcu, je treba žival operirati. Operacija se vrši na stoječi živali. Najprej se mesto operacije otmirvi, nato pa živali odpre trebuh in želodec. Če ni operacija že prepozna, to se pravi, če ni tuj predmet že odšel proti srcu, ga je mogoče najti zapichenega v steni pred želodcem. Če gre vse po sreči, je žival 10—14 dni po operaciji že čisto dobra. Z omejenim posegom bi bilo mogoče rešiti mnogo narodnega premoženja. Nemčija n. pr. ima letno za 18 milijonov zlatih mark škode na živalih, ki so poginile, ali pa so bile zaklane, ker so obolele na želodcu zaradi tujega predmeta. Tudi kadar oboli čreva, ki so se zapletla ali pa vrnila eno v drugo, se dá marsikdaj živali z operacijo rešiti življenje. Da je mogoče z operacijo odpraviti različne kile, kakor je popkova, kila v možnji in trebušna kila, ni treba posebej naglašati. Kila v možnji čreba zahteva posebno operacijo, oziroma kastracijo. Živali s kilo so za gospodarsko uporabo kakor tudi za prodajo manj redne, svojo pravico pa dobijo šele po uspešni operaciji.

Naj omenim še nekaj operativnih posegov, ki očitno obvarujejo živali, da prežgoda in nekoristno ne poginejo. Prvi tak poseg je operacija sečevoda pri konju, ki trpi na kamenčkih sečnega mehurja. Dogodi se včasih, da se živali voda zapre, kakor ljudje pravijo. Večkrat zaradi tega žival pogine ali pa jo je treba zaklati v sili. Če se pa odpomore z operacijo pravočasno, ko seč še ni razvila v organizmu zastrupljenja, je živali zopet vrnjeno že skoraj izgubljeno življenje. Dasi je operacija kamenčkov sečnega mehurja in sečevoda precej težka, vendar žival med operacijo lahko stoji, ker zaradi dobljene injekcije nima bolečin.

Toda ni operacij samo na mehurju in sečevodu, temveč se dajo operirati tudi ledvice same. Če je treba, je mogoče eno ledvico tudi izrezati, kar pride v prvi vrsti v poštev pri kravah, ki večkrat bolehalo na gnojnem vnetju ledvic. Samo po sebi se razume, da se žival za tako operacijo uspava, na mestu reza pa dobi žival po potrebi še posebno injekcijo, ki izključi vsako bolečino.

Nadalje je treba operativno poseči večkrat tudi pri težkih porodih, ki se razmeroma pogosto pojavljajo. Kolikokrat je treba žival v sili zaklati zaradi težkega poroda samega ali pa njegovih posledic. Večidel so tega krivi živinorejci sami, ker navadno v takem primeru iščejo sveta in pomoči pri vseh mogočih ljudeh, le tam ne, kjer bi ga dobili. Težke porode je včasih mogoče rešiti z enim samim spretnim prijemom, včasih pa tudi z operacijo na nerojnem bitju ali pa na materi, seveda vse pod pogojem, da pride pomoč pravočasno. Ako se žival muči v porodnih bolečinah že nekaj dni, ko so razni mazači preizkušali brez uspeha vse svoje sposobnosti, tedaj tudi najspretnejši operater ne bo mogel uspeti. V začetku pa se dajo rešiti tudi na prvi pogled nemogoči in brezupni primeri, in sicer celo tako, da se ohranita pri življenju mati in mlado bitje. Rešilen izhod v takem primeru je cesarski rez, ki je tudi pri živalih možen in izvedljiv. Seveda je treba v takih primerih vsestranske požrtvovalnosti in razumevanja, česar pa na žalost ni mogoče vedno najti. Kaj pogosto ljudje izgube glavo in živce, ko je življenje njihove živali na tehtnici, ter tratijo čas z nepotrebnim tarnanjem in besedičenjem, strokovnjaka pa puste samega z živaljo, da se oba mučita njim na ljubo.

Vinska klet

V. Kuret:

Kako ravnajmo z mladim vinom

Veliko se je vinogradnik trudil od spomladi do jeseni, da si je ohranil zdrav in dober pridelek grozdja. Vendar s tem njegovo delo še ni končano, glavno ga še čaka: kletarjenje od kipenja mošta do končanega pretakanja in skrb, da si s pravilnim ravnanjem z mladim vinom dobi dobro in zdravo vino. Ako se je pred trgatvijo pobrigal, da so bili stroji, orodje in posoda, s katerimi pride mošt v dotiko, popolnoma čisti in da je bila klet čista in da je pri trgatvi in napravi mošta pravilno ravnal, to je, da je ločil gnilo grozdje od zdravega, hitro prešal in da se je vrenje izvršilo popolnoma v redu, bo ravnanje z mladim vinom lahko, ker je bil mošt zdrav.

Ko je burno kipeње mošta prenehalo, smamemo kipelno vobo, obrišemo pene mo-

šta, dolijemo sod z enakim pokipelim moštom do vrha in ga bolj narahlo začepimo. Nato pustimo mlado vino, da se umiri in deloma obisti. Drože se popolnoma poležejo na dno in z njimi tudi druge v vinu neraztopljene snovi.

Ko se je vino popolnoma umirilo, tedaj ga prvič pretakamo, navadno koncem decembra in januarja. Namen pretakanja je, da ohranimo vino zdravo, to je, da ločimo vino od drož in blata, ki se je poleglo na dno sode, in da preprečimo, da dobi vino okus od drož in da se blato ne začne razkrajati. Razen drož se nahajajo v blatu razne kvarljive glivice, ki povzročajo zavrelko, kan, cik, rjavenje, ki lahko pokvarijo vino. Drugi namen je, da hočemo napraviti vino čisto in stanovitno. V mladem vinu je še mnogo drugih snovi raztopljenih, kakor beljakovine, črsolovina, barvila, rastlinski gumi, ki dajejo mlademu vinu surov, neprijeten okus.

Ko pridejo te snovi s pretakanjem v dotik z zrakom, se izločijo in padejo na dno. Vino se torej s pretakanjem očisti, dobi boljšo barvo in finejši okus.

Kakor rečeno, se izvede prvo pretakanje, ko se vino popolnoma umiri, v decembru ali januarju. Vendar je čas prvega pretakanja odvisen od kakovosti vina in kako je vrenje poteklo. Prezgodnje ali prekasno pretakanje je škodljivo. Tako bi se moralo v krajih, kjer so bili vinogradniki navzile trajnemu in zelo sončnemu vremenu prisiljeni potrgati grozde pred časom in je vino precej kislo, pustiti vino, ako je sicer popolnoma zdravo, dalj časa na drožeh, da izgubi kislino. V vinu, med drožami, se nahajajo posebne glivice, ki uničujejo kislino. To delovanje glivic pospešimo s tem, da drože z dolgo, čisto palico večkrat premešamo in vzdignemo v vinu, da glivice dobe več zraka.

Nasprotno pa v krajih, kjer so bolj kasno trgali in bo imelo vino manj kisline, naj bi se pretakanje izvršilo prej, koncem decembra ali v začetku januarja, da ne izgubi preveč kisline, ker bi vino postalo premilo in bi prehitro ostarelo.

Pri vinu, ki še ni popolnoma prevrelo, bomo tudi počakali s prvim pretakanjem in bomo tudi večkrat drože dvignili, da sladkor popolnoma pokipi.

Prekasno pretakanje pa je škodljivo posebno, če se pretaka, ko se začne toplo vreme, ko se začnejo drože in blato razkrajati, kar je velika nevarnost zavrelke in druge pokvare vina.

Star način preizkušnje vina, kdaj je primerno za pretakanje, je, da v decembru od

vsakega soda vzameš po en kozarec vina in ga postaviš na dotični sod. Če je vino še kalno in se v kozarcu polagoma čisti od zgoraj navzdol, je znamenje, da potrebuje zraka in da ga moramo pri pretakanju dobro prezračiti. Če je pa bilo vino čisto v sodu in se začne v kozarcu kaliti, je znamenje, da se v vinu raztopljene snovi v dotiku z zrakom izločajo. Tudi to vino prezračimo pri pretakanju. Če je vino v sodu kalno in v kozarcu ostane kalno, je znamenje, da ni še pokipelo, kar poznamo po tem, da je vino še malo sladko. V tem primeru bomo, kakor gori rečeno, drože dvignili in pozneje pretakali.

Če je vino bilo čisto v sodu, a je v kozarcu porjavelo, je znamenje, da bo vino s pretakanjem porjavelo. V tem primeru ne smemo vina pretočiti, ampak, če je bolj hitro rjavelo, dodati mu 8—12 g kalijevega bisulfita, če je bolj počasi rjavelo, pa 5—7 g kalibisulfita. Po osemih dneh se zopet odvzame kozarec tega vina in če vino v 24 urah ne porjavi, vino pretočimo z zračenjem.

Ker se vino navadno po prvem pretakanju skali, ker so se v vinu neraztopljene snovi izločile, bodo te snovi padle na dno sode in tvorijo kalež vina. Čeravno je tega manj kot drož, vendar vsebuje kalež iste snovi kakor beljakovine, barvila, škrolo, rastlinski gumi, ki se začno ob toplem vremenu razkrajati in dajo slab okus vinu. Zaradi tega moramo vino vdrugič pretočiti. In sicer najkasneje v prvi polovici aprila, ko vreme še ni toplo. Z drugim pretakanjem dosežemo, da postane vino večinoma popolnoma čisto in stanovitno. Če bi se na vino ne moglo do jeseni prodati, ga moramo še enkrat pretočiti pred trgatvijo.

Inž. Simončič:

Najkoristnejši kmetijski stroji

Naši kmetovalci obdelujejo z malimi izjemami svojo zemljo preplativno. Le malo jih je, ki bi jeseni napravili globoko praho. Dokler ne bomo zemlje za zimsko praho redno orali globoko, to je 18—25 cm, tako dolgo bodo ostali naši pridelki majhni, ker bo plast rodovitne živice plitva in tako dolgo bodo naši pridelki nezanesljivi ter popolnoma odvisni od dobre letine. Škoda, ki jo delajo preobite padavine in suše, moremo odvrniti v prvi vrsti z globoko zimsko praho. V ta namen nam služi plug št. 8 in št. 9 ali pa tudi podzemni rahljač, ki zemljo spodaj samo zrahlja, ne da bi jo obračal. Nabavimo si lahko samo truplo, ki ga pritrdimo na univerzalni gredelj. Noben kmet pa ne bi smel imeti manjšega pluga kakor št. 7.

Kultivator je nujno potreben kot vmesno orodje med plugom in brano. Z njim obdelujemo zorane njive, rabimo ga za zakrivanje umetnih gnojil ter za ponovno obdelovanje zemlje, ki leži dalje časa prazna in

se je med tem zapleavela in strdila. Spomladi nam kultivator nadomešča tudi plug, če smo bili že jeseni zorali hlevski gnoj. Izkušnje so pokazale, da je spomladi popolnoma nepotrebno ponovno oranje, ki je največkrat naravnost škodljivo. Zemlja je namreč spomladi zaradi delovanja zimskega mraza rahla in lepo pripravljena na setev. Ko tako zemljo preorjemo, jo pa plug, ki kakor vlnjak vrta v njej, s tem na novo stlači. Ta usodna posledica oranja se pokaže tembolj, čim težja je zemlja. Zato je najbolje, da težke zemlje spomladi sploh ne orjemo. Pa tudi za peščeno zemljo je bolje, če jo spomladi ne orjemo ponovno. Če pa zemljo spomladi preorjemo, se namreč preorana plast močno izsuši. Ako nastopi zgodaj spomladi suša, to zelo škoduje mladim rastlinam, ki so nekaj časa le plitko ukoreninjene. Ker pa bi samo z brano in brez pluga zemlje ne mogli dosti globoko obdelati, se poslužimo v ta namen kultivatorja, ki rije s svojimi železnimi nogami 15 do 20 cm globoko. Obdelovanje zemlje s kultivatorjem je tudi mnogo hitrejše in cenejše kakor s plugom. Si obdelamo na dan 3—4 krat toliko. (Nadaljevanje prihodnjé)